

DEBATT OCH REFLEXER

MORALISM OCH PACIFISM

I nr 8/65 av Sv. T. riktade docent Erik Ryding angrepp mot pacifisterna för att visa ointresse för abortfrågan. I logikens namn borde man enligt Ryding kunnat vänta skarp kritik mot kraven på fria aborter från just pacifisterna. I ett inlägg bemöts dessa synpunkter av fil. stud. Herman Schmid, Lund, aktivt verksam inom det socialdemokratiska studentförbundet. Docent Ryding bemöter i ett annat inlägg Schmid kritik.

om fredsrörelsen kan placeras på ett kontinuum mellan pragmatism eller instrumentalism och moralism.

Ryding antyder att han observerat den förra varianten, men han synes inte vilja ta den på allvar. Hans resonemang gäller bara den moraliskt betingade pacifismen. Emellertid är den renodlat moraliska pacifismen sällsynt, liksom dess motsats, den renodlat pragmatiska. Därför är det mesta av Rydings inlägg bara av teoretiskt intresse. Den pacifist Ryding föreställer sig är emot allt dödande av princip. Följaktligen är han eller hon inte bara motståndare till dödande i krig, utan också till aborter och dödshjälp. Pacifismen reduceras till en samvetsfråga för den enskilde individen. För en pacifist av detta slag skulle rätten till vapenfri tjänst te sig väsentlig men frågan om militärtjänstvägran skulle sakna betydelse. Han eller hon skulle förmodligen inte heller som pacifist ha något speciellt intresse för försvars- och utrikespolitiska frågeställningar.

Den här typen av pacifism förekom under mellankrigstiden, även om den förmodligen sällan var helt renodlad.

Den pacifism som finns bland vår tids unga radikaler är helt annorlunda. Det är inte frågan om att döda eller inte döda som är den centrala, utan frågan om hur in-

Schmid:

Erik Ryding uppfordrar i Sv. T. 8/65 pacifisterna att förklara varför de inte »gått till storms» mot förslagen om fri abort.

Det finns pacifism av många olika slag. En överste Bauer kallade sig under en estraddebatt i Malmö i våras för »realpacifist». Somliga definitioner i likhet med ordböckerna pacifism som fredssträvan eller fredskärlek helt enkelt. Definitioner av denna typ kan man lämna därhän. Den ena är absurd och den andra meningslös.

Ordet pacifist brukar oftast syfta på dem som är aktiva inom den organiserade fredsrörelsen och de pacifistiska varianter som finns in-

ternationella konflikter skall kunna lösas på konstruktivt sätt, och frågan om hur vår livsform och våra väsentligaste värden skall försvaras. Man tycker att militärt våld är ett föga rationellt medel att lösa konflikter, särskilt i terrorvapnets tidsålder, och man menar att det militära försvaret är föga ägnat att försvara värden som frihet och demokrati. Dels tvingar det oss nämligen att göra inskränkningar av friheten och demokratin, dels är det i själva verket uppbyggt med tanke på att försvara ett territorium snarare än en livsform. Man anser att våra militärstrategier sitter fast i trånga tanketröjor från världskrigets och det kalla krigets år, och man ser Sveriges situation ur ett mer internationellt perspektiv än vad politiker och militärer i allmänhet brukar göra.

Den här tonviktsförskjutningen från moralism till pragmatism återspeglas också i mönstret för den sociala rekryteringen till fredsrörelsen. På 30-talet var fredsrörelsen vad sociologer brukar kalla en »grass-root-movement» som leddes av frireligiösa förkunnare och spreds bland bönder och arbetare på landsbygden.

Idag sker rekryteringen nästan uteslutande bland studenter och andra i de högre sociala statusskikten och antalet pacifister ökar mycket snabbt.

Ryding har tydligen observerat något av denna förskjutning, men han vill inte ta den på allvar. Detta är symptomatiskt på två sätt.

Dels är den nya pacifismen, till skillnad från den gamla, politiskt kunnig och medveten, slagkraftig och farlig för det konservativa försvarstänkandet, varför det är frestande att nonchalera den i stället för att argumentera mot den.

Dels därför att konservativa tycks ha något slags klockarkärlek till eller i varje fall en ovanlig förståelse för det absoluta moralbudet om att icke döda. Nordal Åkerman har i år givit ut en bok om pacifism som är en blandning av moralism och pragmatism, och alltså inte särskilt representativ för den nya pacifismen. Men det är intressant att se hur boken mottagits av pressen. De konservativa organen har genomgående uttalat förståelse för Åkermans moralism men skarpt tagit avstånd från hans säkerhetspolitiska resonemang. De radikala organen däremot har fördömt moralismen men prisat bokens strategiska avsnitt.

Alltså, Rydings funderingar om »pacifistens dilemma» känns för mig som pacifist helt perifera. Jag accepterar i princip både fria aborter och dödshjälp och jag gör det utan minsta upplevelse av konflikt. När någon kommer med den mycket vanliga men mycket vulgära frågan om vad jag skall göra om någon bryter sig in i mitt hus och vill våldta min hustru, svarar jag lugnt att jag förmodligen kommer att använda våld om det är nödvändigt.

En pacifist vill försöka utveckla rationella och ändamålsenliga tekniker att lösa gruppkonflikter, där ligger kärnan i dagens pacifism.

Erik Ryding, vad finns det egentligen för samband mellan å ena sidan frågan huruvida modern, läkaren eller lagstiftaren skall avgöra om ett abortingrepp skall företagas eller ej, och frågekomplex som hör ihop med rustningseskalationen, maktbalansen, FN-problematiken och växten in i världssamhället?

Herman Schmid

Ryding:

Enligt vad hr Schmid försäkrar är den moderna pacifismen politiskt kunnig, medveten och slagkraftig. Skall man döma av hans eget inlägg, hindrar dock inte medvetenheten en tämligen somnanbul användning av begrepp, allt medan tankarna huvudsakligen visar sin slagkraft genom att slå ihjäl varandra.

Schmid skiljer på två sorters pacifism, den moralistiska och den pragmatiska. Den förra påstår sig anse, att allt dödande av människor är orätt, den senare bygger på övertygelsen, att militära åtgärder är ett »föga rationellt» sätt att lösa konflikter. Båda är likväl sällsynta i sin renodlade form, och de varianter, som finns inom fredsrörelsen, kan »placeras på ett kontinuum» mellan ytterligheterna. — Detta kan, tycker man, inte betyda annat, än att modern pacifism är ett slags blandning av de båda inställningarna: att den innehåller element från bägge, fast i olika proportioner hos olika individer. Vad som menas med att en person i högre eller lägre grad bekänner sig till det »absoluta moralbudet» om att inte döda, är naturligtvis mycket oklart, men jag skall inte dröja vid den saken. Skulle jag ta upp alla dunkla punkter i hr Schmid's inlägga, komme mitt svar förmodligen att fylla resten av det här numret. I varje fall blir det snart värre. Ett stycke längre fram får vi nämligen veta, att Nordal Åkerman (den ende pacifist, som nämns) inte är representativ för modern pacifism, eftersom hans åskådning är en blandning av moralism och pragmatism. Slutsatsen tycks bli, att sagda pacifism dels rymmer, dels inte rymmer inslag av moralism. Nästan alla har en moralis-

tisk komponent i sin åskådning, och har man en sådan, är man inte representativ.

Det senare ledet i motsägelsen använder Schmid till att förklara mina synpunkter för irrelevanta, vilket de inte gärna kan vara, om det stora flertalet befinner sig någonstans på linjen mellan moralism och pragmatism. Det förra ledet tycks han tappa bort, men det skall väl ändå på något sätt täcka den livaktiga pacifistiska propaganda, som rör sig med slagord av typen »Vägra döda, vägra värnplikt» eller »Värnplikt är förberedelse till mord».

Trots förvirringen suggererar Schmid's text dock en viss bild av den pacifistiska rörelsen, och en ganska kuriös sådan. För förf. och hans meningsfränder är tydligen de som arbetar med moralistiska argument, efterblivna gräsrotstänkare, vilka stannat kvar på den ideologiska utvecklingsnivå, där frireligiösa lantarbetare befann sig för trettio år sedan. Det vore intressant att veta, om han berättat för dessa medarbetare, vad han egentligen anser om dem.

F. ö. menar Schmid kanske, att han förolämpar sina naturvuxna kolleger ännu värre, när han dekreterar, att de konservativa har en viss »klockarkärlek» till dem. Vad jag gjorde i min artikel var nu faktiskt att ifrågasätta konsekvensen i deras hållning; och nog måste man leva i en bra underlig atmosfär, ifall sådant skall uppfattas som en kärleksförklaring. Personligen vore jag sannerligen mer än nöjd, om resultatet av mitt inlägg blev, att moralisterna antingen inställde sin förkunnelse eller kompletterade sina paroller med »Abort är mord» — för att vara så betydelselösa, som det påstås, sät-

ter de i förbluffande grad sin prägel på pacifismens manifestationer utåt och bidrar på ett avgörande sätt till att ge den dess hjärtevinnande drag av väckelserörelse. Kanske skulle man från myndigheterna kunna få uppgifter till ledning för en bedömning av styrkeförhållandet mellan gräsrotstänkarna och de »rationella» pacifisterna. Enligt kungörelsen av den 26 mars 1943 skall värnpliktig, som ansöker om befrielse från vapentjänst, på heder och samvete försäkra att bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd för honom. Tydligt är det bara moralisterna, som med hedern i behåll kan göra detta, och det kunde därför vara av intresse att jämföra, hur många vapenvägrare som avger försäkran och hur många som inte vill lämna någon.

Såvitt jag kan se, är Schmid och jag på samma linje vis å vis icke-döda-propagandan. Som läsaren kanske minns var kontentan av min artikel, att om pacifisterna inte vill fördöma all fosterfördrivning, så bör de med förnuftsmässiga argument motivera, varför det är värre att döda angripande soldater än att döda ofödda barn. Och det förefaller, som om min opponent höll med mig, fast han uttrycker sitt bifall på ett något intrasslat sätt. Också han säger sig ju vilja föra diskussionen på ett rationellt plan.

Sedan är det naturligtvis skillnad på att motivera och att försöka

motivera. Att mera ingående ta upp de argument för sin vapenvägran, Schmid antyder, faller utanför temat för det här meningsutbytet. En av hans formuleringar är dock så besynnerlig, att den inte bör lämnas helt utan kommentar. Som ett väsentligt skäl för pacifismen anges, att »militärt våld är ett föga rationellt medel att lösa konflikter». Den saken håller väl alla med om, möjligen med tillägget att krig dessutom är någonting fruktansvärt. Men därför behöver man inte bli pacifist. Vårt lands regering anslår årligen miljarder till försvar och är samtidigt starkt engagerad i FN:s fredsbevarande aktioner på Cypern och i Gaza. (Lite förargligt från pacifistisk synpunkt är kanske, att den därvid måste använda militär personal.) Schmid's resonerang tycks bygga på en glidning i uttrycket »militärt våld». Sådant kommer ju till användning i och med att en stat skickar trupper mot en annan, och en rationell lösning av deras tvist är därmed utesluten, vare sig den angripna parten försvaret sig eller ej. Att Sveriges krigsmakt skulle tas i bruk annat än i dylika situationer, där våld *redan har tillgripits*, drömmar väl ingen vettig människa om.

Förf:s övriga argument — att ett militärväsen skapar en sådan frihetsinskränkning att samhället inte blir värt att försvara etc. — överlåter jag med förtroende åt läsnas egen begrundan.

Erik Ryding